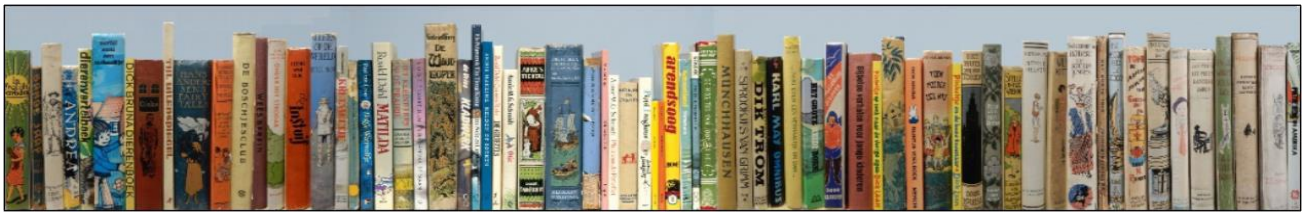

SGKJ-Nieuwsbrief 31

6 mei 2020

Nieuws uit het SGKJ-bestuur

Zoals we in de vorige Nieuwsbrief al hebben gemeld, is de datum van de najaarsstudiedag vastgesteld op 30 oktober. In deze tijden van corona weten we niets echt zeker, dus misschien kan de dag alleen doorgaan met inachtneming van de anderhalve-meter-afstand-maatregel. In september kunt u de uitnodiging voor de studiedag tegemoet zien, met daarin natuurlijk ook informatie over eventuele bijzondere maatregelen.

SGKJ-activiteiten

Er zijn geen gemeenschappelijke SGKJ-activiteiten in deze periode, dat is duidelijk. Misschien hebt u uw eigen collectie eens nader bekeken en bent u bijzondere dingen tegengekomen? Dan horen we dat graag.

Centraal bestand Kinderboeken

Scripties vindbaar in het CBK

Vanwege de coronacrisis werken alle KB-medewerkers sinds 13 maart verplicht thuis. Dat is niet altijd leuk en gemakkelijk, maar het biedt ook kansen. Verschillende mensen die hun reguliere werk niet (volledig) thuis kunnen doen, werken nu tijdelijk mee aan het invoeren van scriptiebeschrijvingen in database GGC, waardoor relevante scripties worden opgenomen in het Centraal Bestand Kinderboeken. Thans zijn al 75 bachelor- en masterscripties op het gebied van kinderboeken en jeugdliteratuur vindbaar in het CBK (zet het tweede zoekbalkje op ‘genre’ en zoek naar ‘scripties’), waaronder de winnaars van de Miep Diekmann Thesisprijs. De scripties zijn nagenoeg allemaal via een link onderaan de beschrijving direct op het scherm te lezen. In enkele gevallen zijn de volledige teksten vanwege een embargo niet beschikbaar. Op dit moment worden scripties van Radboud Universiteit Nijmegen, Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden handmatig verwerkt en wordt geprobeerd of de scripties van Universiteit Tilburg, die al in WorldCat staan, geautomatiseerd ‘ingeladen’ kunnen worden.

De scripties vormen een waardevolle aanvulling op de vakliteratuur die al via het CBK te vinden is, en geven tevens een interessant inkijkje in recente afstudeeronderwerpen op ons vakgebied: van ‘genderstereotypen in kinderboeken’ tot ‘een adaptatieanalyse van *Abeltje* van Annie M.G. Schmidt’ en van ‘de illustraties van Anton Pieck bij Duizend-en-één-Nacht’ tot ‘de representatie van de Indische bevolking in Indisch-Nederlandse kinderliteratuur’. Voor vragen en suggesties: karin.vingerhoets@kb.nl

Nieuws

Aernout Borms stuurde deze recente corona-prent.

Hieronder een afbeelding van een prentenboek als herinnering aan de eerste reacties van Nederlanders op het virus, waarover veel grappen op foto's en in filmpjes zijn uitgewisseld. In kinderboeken wordt dit tegenwoordig onmisbare product zelden genoemd, en in de titel van een boek is het helemaal bijzonder. Dit grappige abc-boek is gemaakt door Janneke Derwig, het verscheen bij Van Holkema & Warendorf in 1995. In 1857 werd overigens het eerste toiletpapier ontworpen.

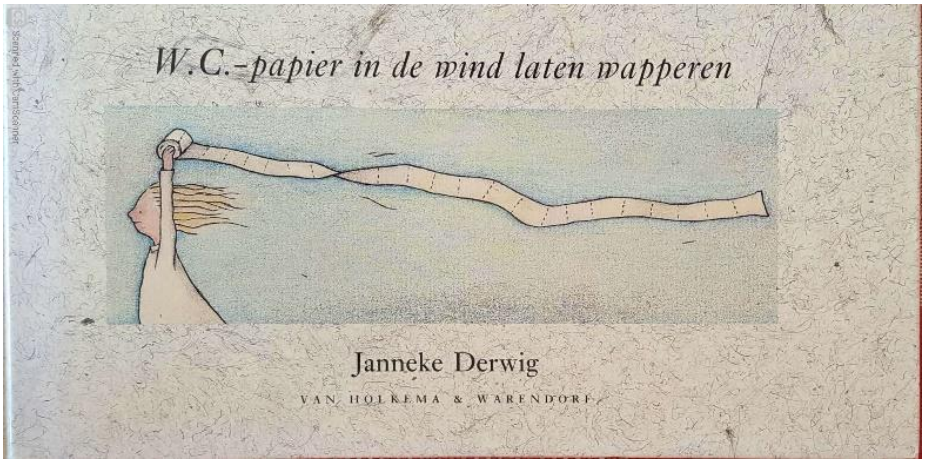

Rutger Bregman (*De meeste mensen deugen*) had voor het hamsteren van toiletpapier nog een andere verklaring: omdat heel veel mensen thuis moesten gaan werken en thuis ook naar het toilet gingen, was er plotseling veel meer toiletpapier uit de supermarkt nodig! Maar dat terzijde.

Ziekte in kinderboeken

In tijden van corona gaan de gedachten naar vroegere epidemieën. Ziekte in kinderboeken is een onderwerp waarnaar bij mijn weten niet echt onderzoek is gedaan, terwijl er in het oudere jeugdboek veel ziekte voorkomt en veel wordt gestorven. Stichting Kinderboek Cultuurbezit (tegenwoordig KinderBoekenHuis) in Winsum gaf in 1997 een catalogus uit met de titel*: 'K smaak in ziekte zelfs genoegen : ziekte, handicap en dood in het jeugdboek.* Met tekst van Toos M. Saal-Zuurveen.

De enigszins aangepaste titel verwijst naar het gedicht ‘Een brief van Carel aan zijn zusje Caatje’ van Van Alphen met daarin de volgende regels:

Die zig naar Gods wil kan voegen,
(Zegt hij) met een stil gemoed,
Smaakt in ziekte zelfs genoegen;
God is altijd wijs en goed.

De hele tekst van dit gedicht vindt u in de bundel met de fraai gekleurde platen die als topstuk op de website van de Koninklijke Bibliotheek staat. Interessant om te kijken hoe in Van Alphens tijd met ziekte en dood werd omgegaan.

Dat er veel werd gebeden om herstel is zeer begrijpelijk. In *Een boekje met prentjes, waarbij wat te lezen staat, voor brave kinderen* uit 1827 is een voorbeeld te zien van bidden voor een zieke moeder. Alexander Cranendoncq (1799-1869) maakte de houtsneden voor dit boekje.

De moeder van Jantje
was zoo ziek, o, zoo ziek.
Toen bad Jantje bij moeders ziekbed.

Hemelsche Vader! ik min U zoo teeder,
Zie op mijn zieke moeder neder,
Ach, laat haar toch niet sterven!
Moest ik mijn moeder derven,
Een moeder, die mij zoo bemint,
Wat deed ik ongelukkig kind!
Ach, goede Hemelheer!
Herstel mijn moeder weer.

En binnen weinig dagen
Nam moeders ziekte af;
Behoeft men wel te vragen,
Wie haar herstelling gaf?

Een van de meest bijzondere prentenboeken op dit gebied is het boek van Louis Raemaekers, getiteld *Gezondheid is de grootste schat*. Het verscheen in 1927, een tijd waarin aan tuberculose nog veel mensen stierven. In woord en beeld worden aanwijzingen gegeven over hygiëne en kinderverzorging, wordt gewaarschuwd tegen kwakzalvers, het belang van frisse lucht en reinheid in huis benadrukt, alcoholmisbruik en armoede in arbeidersgezinnen getoond. De Nederlandsche Centrale Vereeniging tot Bestrijding der Tuberculose gaf het boek uit.

In het boek *Klein-Jantje en de kinderen van Modderstad* probeerde de Zweedse illustrator Ottilia Adelborg (bewerking door Johanna Wildvanck, Van Dishoeck, 1902) kinderen wat hygiëne bij te brengen. In Modderstad wonen viespeuken die zich nooit wassen. Jantje brengt daar verandering in: hij haalt sponzen, kommen en kannen, borstels en zeep en begint met knippen en wassen. Alle kinderen worden schoon en zijn Jantje dankbaar. Hij gaat niet al te zachtzinnig te werk zoals blijkt uit de geestige illustraties, maar hij boekt succes!

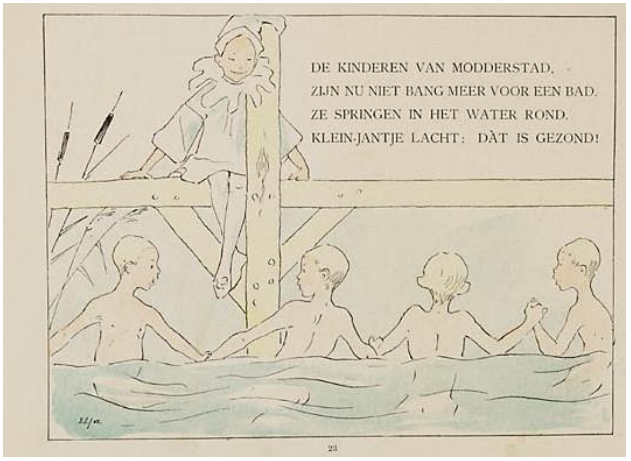

Beroemde jeugdboeken over ziekte zijn *School-Idyllen* door Top Naeff (1900), *De Artapappa's* door J.B. Schuil (1920), *Beugeljong* door Anna Hers (1928), *Toen moeder ziek was* door To Hölscher (1929) en *Vogeltje* door M. Everma (1955).

Een raadsel

Om u bezig te houden in deze tijd van gedwongen ledigheid leggen we u twee afbeeldingen voor. We hopen veel reacties te ontvangen met de titels van de boeken waarin deze ziektebeelden staan.

IZAAK *ligt ziek, hij heeft de kramp in de* INGEWANDEN.

O, Wat doet mijn buikje zeer_
O, Wat ben ik ziek! De pijnen
Willen nog maar niet verdwijnen,
Bij 't gebruik der medicijnen;
Maar ik steun op U, o Heer!
'k Smeek U __ Och, herstel mij weêr!

DE ZIEKE MAN.

Och! zie dien zieken man eens even,
Hij rilt van kou en pijn,
Voorzeker is hem voorgeschreven,
Een bittre medicijn.
't Zal zeker meer dan hoofdpijn wezen,
Dat d' armen zieke kwelt,
De dokter zelf schijnt wel te vreezen,
Daar hij den polsslag telt.
O! wilt u altijd dankbaar toonen,
Als gij gezond moogt zijn,
Dan zal de lieve God u loonen,
En vrij doen zijn van pijn.

Internet

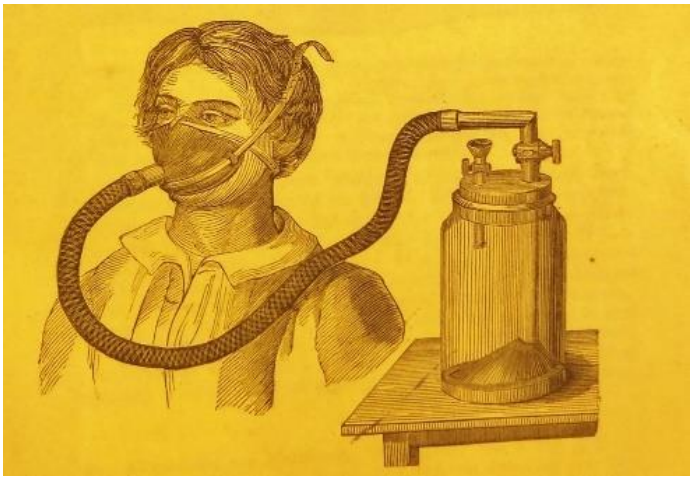

Op de SGKJ-website een blog van Margreet van Wijk-Sluyterman met een onderwerp dat ook al met gezondheid te maken heeft. Zie hier een zuurstofapparaat.

Op 5 mei is eveneens een nieuwe blog op de SGKJ-website geplaatst. Janneke van der Veer schrijft hierin over drie bevrijdingsgedichten van Mies Bouhuys.

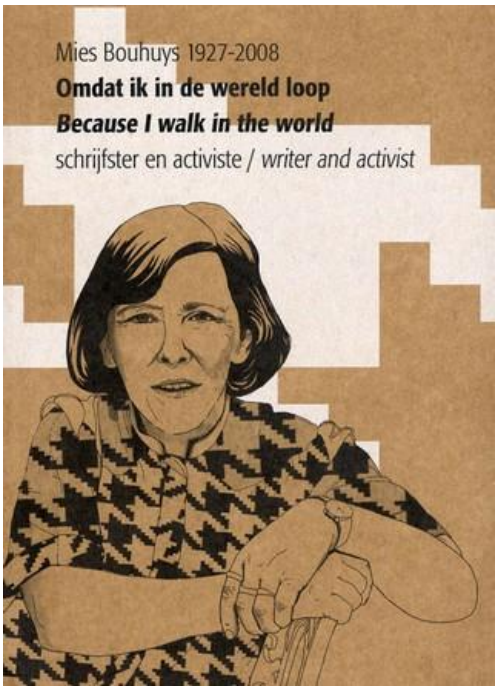

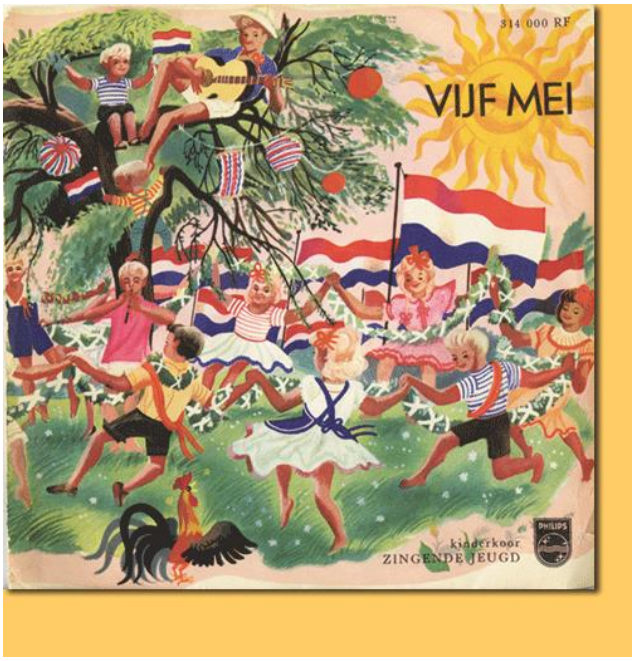

Janneke is trouwens op zoek naar meer gedichten voor kinderen over de Tweede Wereldoorlog. Tips ziet zij graag tegemoet via jannekevanderveer@planet.nl.

Nog meer over oorlog en bevrijding is te vinden in *Het heldenlied van Jan en Piet* van Piet Worm. Het prentenboek laat onder meer het bombardement op Rotterdam zien.

En voor wie nog meer bevrijding wil zien is er *Hi ha Canada*, een bijzonder kunstzinnig boek over de bevrijding. En een blog op deze site over kinderboeken van ná de bevrijding.

Een e-boek over Schotse kinderliteratuur in de negentiende eeuw is gratis beschikbaar tot eind juni 2020: *The land of story-books : Scottish children's literature in the long nineteenth century* edited by Sarah Dunnigan and Shu-Fang Lai, uitgegeven de door Association for Scottish Literary Studies in Glasgow.

Frank van Oortmerssen van Museum 't Oude Slot in Veldhoven laat weten dat de digitale ontsluiting van de museumcollectie fantastisch op gang is gebracht. Honderden volksprenten en objecten worden momenteel toegevoegd aan de online database van Brabants Erfgoed. Later dit jaar zijn deze prenten ook via de website van Museum 't Oude Slot te bekijken.

Bijzondere uitgaven

In het vorige nummer vroegen we u mee te kijken naar de afbeeldingen in een Vlieger-uitgave uit 1907, getiteld *Koning Dikzak*. Twee illustraties gaven we erbij: een van een slapend meisje en een hond, en een van een meisje en een enorme spin: *Little miss Muffet*.

Hilda van den Helm wist het origineel van *Koning Dikzak* te vinden: *Dot's Picture Book* met illustraties van F. M. Barton, E. Heatly, N. Westrup en S. Carter. Verschenen bij Dean & Son in Londen, rond 1907.

Hieronder ziet u twee andere illustraties uit *Koning Dikzak*. Op de afbeelding links staat een bewerking van *There Was a Crooked Man*, een Engels bakerrijm, in 1842 voor het eerst opgeschreven:

There was a crooked man, and he walked a crooked mile.
He found a crooked sixpence upon a crooked stile.
He bought a crooked cat, which caught a crooked mouse,
And they all lived together in a little crooked house.

Op de afbeelding rechts ziet u een bewerking van *Hey diddle diddle*, een liedje dat rond 1765 in Londen werd gepubliceerd in *Mother Goose's Melody*:

Hey diddle diddle,
The Cat and the Fiddle,
The Cow jump'd over the Spoon,
The little dog laugh'd to see such Craft,
And the Fork ran away with the Spoon.

In nieuwere versies is de lepel vervangen door de maan: The cow jumped over the moon.

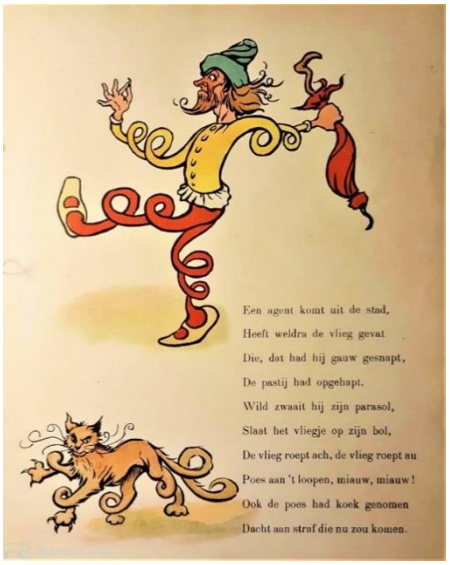

De Nederlandse bewerkers zijn wel zeer vrij in hun bewerking; misschien hebben ze de oorspronkelijke tekst niet onder ogen gehad.

Voor wie van kijk- en zoekwerk houdt: in een artikel over Belle en het beest op de website van de Koninklijke Bibliotheek is een illustratie te vinden waarin het bakerrijm *Hey diddle diddle* in de achtergrond te vinden is.

Vakliteratuur

Dit boek betreft geen vakliteratuur over jeugdliteratuur, maar het raakt wel aan een fenomeen dat veel in kinderboeken en prenten is terug te vinden. 'In Bulgarije is het temmen en trainen van dansberen een traditie die in zigeunerfamilies van generatie op generatie overgaat. Maar sinds de toetreding van Bulgarije tot de EU is het hebben van dansberen verboden. In het literaire non-fictiewerk *Dansende beren. Heimwee naar het communisme* beschrijft journalist Witold Szablowski hoe de beren worden afgenomen van hun zigeunerbazen, en wat dat doet met mens en dier.'

De prent *Het zyn heere met beere* ((Glenisson en Van Genechten 142) verscheen tussen 1833 en 1900.

In bakerrijmen komen de dansende beren ook voor, zie hieronder een voorbeeld uit *Klein, klein, kleutertje en anderen* (I. de Haan, 1881). Van veel recentere datum is het prachtige verhaal van Reiner Zimnik: *De beer en de mensen* (Ploegsma, 1957). Nog steeds het lezen waard volgens uw redacteur.

Deze onregelmatig verschijnende *SGKJ-Nieuwsbrief* is een tussentijdse aanvulling op de *SGKJ-Berichten*. De *Nieuwsbrief* wordt verzorgd door Jeannette Kok. Opmerkingen over dit nummer en suggesties voor het komende nummer kunt u sturen naar jeannettekok@upcmail.nl

U heeft op een eerder moment aangegeven nieuws vanuit de SGKJ op prijs te stellen. Wilt u zich afmelden voor de Nieuwsbrief, stuur dan een mailtje naar: StichtingGKJ@gmail.com